

Østmarka nasjonalpark

Like utenfor hovedstaden ligger eventyret. Et nesten veiløst og villmarkspreget skogslandskap. Fra Tonekollen ser vi Mosjøen til venstre og Tonevann til høyre. Noen må redde denne perlen inn i framtiden. Foto: Vidar Svarttjernet.

Østmarka nasjonalpark – vår gave til framtiden

Sigmund Hågvar og Helga Gunnarsdóttir

I femti år har Østmarkas Venner slåss mot en rekke krefter som tærer på Østmarkas naturkvaliteter. Dette er en defensiv og arbeidskrevende bit-for-bit-kamp der helhetsbildet kan bli borte. Nå er tiden inne til å ta et skikkelig mot-grep: La oss gi indrefiléten av Østmarka som en gave til fremtiden, i form av en beskyttet nasjonalpark!

«Men gir ikke Markaloven av 2009 tilstrekkelig beskyttelse?» vil mange si. Nei, den regulerer ikke skogbruket (utover meldeplikt for hogst). Det er fullt tillatt å forlenge skogsbilveinettet inn i de siste, veiløse områdene og å hogge der. Dessuten mangler Norge en nasjonalpark i Østlandets skogsområder – det er bare å ta en titt på kartet. Og den siste muligheten ligger her i Østmarka, like ved hovedstaden!

Dette er settingen. La oss oppsummere historien til forslaget, se på verneverdiene, og vurdere mulighetene.

En nasjonalpark blir til?

Tanken om Østmarka som nasjonalpark er gammel. Sverre M. Fjelstad har fortalt at hans læremester, eneboeren Korpås-Olsen, allerede for

over 70 år siden mente at «hele Marka bør bli nasjonalpark». Han inspirerte Fjelstad, som da var tenåring, til å skrive stilen «Østmarka nasjonalpark». Siden den gang har vi fått to fine naturreservater i Østmarka, men det store grepet med å bevare et stort og helhetlig landskapsrom med skog, myrer og vassdrag, gjenstår.

I styret i Østmarkas Venner oppsto tanken om en nasjonalpark høsten 2011 da vårt forslag om å verne et større område rundt Skogsmåsan etter § 11 i markaloven ikke ble fulgt opp av myndighetene. Styret mente at særlig dette avses og stille myrkomplekset, med omkringliggende intakt skogsmiljø uten inngrep, burde reddes for fremtiden. Som en følge av dette grodde det fram i styret en tanke om en nasjonalpark i Østmarkas indre deler: Kan det tas noen større, varige grep for å bevare det villmarkspregete, stort sett veiløse skogslandskapet vest og sør for Østmarka naturreservat? Kan reservatet på 18 kvadratkilometer kombineres med en tilliggende nasjonalpark til en virkelig stor enhet – et naturdokument? Østmarka-kartet ble brettet ut, og det ble tegnet mange alternative streker. Helt fritt for skogsbilveier kunne forslaget ikke bli, men vi

tolket naturmangfoldloven av 2009 slik at dette kunne tolereres. Kunne Oslo få en nasjonalpark like utenfor bygrensa? Stockholm er jo stolt av sin bynære nasjonalpark Tyresta!

I mai 2012 ble forslag om en nasjonalpark som dekket et større område i Østmarkas sentrale deler overlevert fra Østmarkas Venner til Oslos byråd for miljø- og samferdsel, Ola Elvestuen (V). Han syntes forslaget var spennende og tok det videre til politisk behandling. Også Mari-

anne Borgen (SV), leder av bystyrets samferdsels- og miljøkomite (og nå ordfører), støttet forslaget varmt. Idéen slo an hos hovedstadens politikere, og den 7. februar 2013 vedtok Byrådet i Oslo enstemmig å støtte forslaget. Byrådet begrunnet vedtaket slik:

«Dette er et unikt skogsområde med stor verneverdi. Østmarka kan bli en bynær og brukspreget nasjonalpark, der hovedformålet er ivaretagelse av naturverdier, rekreasjon og friluftsliv».

Høyt og avsides ligger de store, intakte myrflatene på Skogsmåsan. Med orrhanebulder om våren, i stillhet sommer og høst, og med glade skiløpere vinterstid. Du kan se det på smilet deres at nå er de – endelig – på selveste Skogsmåsan. Foto: Espen Bratlie.

Blinkende småbølger, blomster langs kanten, og fred i sinnet. En god sommerdag ved Deliseterfjorden. Foto: Espen Bratlie.

En måned senere, den 6. mars 2013, vedtok bystyret i Oslo å gå inn for nasjonalparken med 55 mot Fremskrittspartiets 4 stemmer. Det innebar tilbud om vern av 24 kvadratkilometer skog som eies av Oslo kommune. Skogsområdet ligger i Enebakk kommune, men ble i sin tid kjøpt opp

av Oslo. Samtidig ble de tilgrensende kommunene oppfordret til å bidra med areal til en felles nasjonalpark.

Også miljøvernminister Bård Vegar Solhjell (SV) støttet begeistret tanken. Allerede den 13. februar

Skogen er blitt til silhuetter. Og stjernene går sin faste runde over Forfoten. Foto: Lars Lindland.

2013 innkalte han ordførerne fra de fire nabo-kommunene for å drøfte deres mulige deltagelse: Ski, Enebakk, Rælingen og Lørenskog. Disse ordførerne lot seg imidlertid ikke overtale der og da, og de stilte seg negative til å være med på å utrede en mulig nasjonalpark. Senere bekreftet kommunestyrene i de fire kommunene en negativ holdning til å utrede spørsmålet om nasjonalpark. I alle disse kommunene var det imidlertid flere partier som var positive, og rådmennene i kommunene innstilte på at saken burde utredes. Forskjellige medieoppslag tydet på at det forelå flere misforståelser blant kommunepolitikerne om hva en nasjonalpark ville – eller kunne – innebære.

Mange tidligere nasjonalparksaker i Norge har tatt mange år, og ofte er dette en modningssak for kommunene. Vi skjønte at vi måtte være tålmodige, fortsette å informere, og å skaffe allierte. Vi har hele veien hatt kontakt med flere naturvern- og friluftslivsorganisasjoner, og den 8. mars 2013 sto det en støtteerklæring for nasjonalparken i Aftenposten, undertegnet av hele 14 organisasjoner.

Den 28. januar 2014 fikk kommunene og Østmarkas Venner brev fra klima- og miljøminister Tine Sundtoft (H) om at hun ventet med å ta stilling til verneforslaget. Dette begrunnet hun med at hun ønsket en størst mulig lokalpolitisk

Fra Tømmerås, Ski kommunes høyeste punkt, er utsikten formidabel. Hvor mange prestegjeld, vet ingen. Men du får øye på Gaustadtoppen på klare dager. Foto: Espen Bratlie.

enighet, og at hun ville se forslaget i sammenheng med en rapport fra Norsk Institutt for naturforskning om evaluering av norske verneområder (NINA-rapport 535 fra 2010), samt departementets pågående arbeid med den nasjonale handlingsplanen for naturmangfold.

Nå gjaldt det å holde saken varm fram mot kommunevalget høsten 2015. Da kunne det bli nye lokalpolitikere og nye muligheter. I forkant av valget stadfestet både Oslo V, SV, MDG og Ap i sitt partiprogram at de ønsket nasjonalpark. Da bystyret i Oslo den 17. juni 2015 behandlet Sak 176 «Styrket forvaltning av Oslos biologiske mangfold», fattet det følgende vedtak:

Byrådet bes ta fornyet initiativ for å få nasjonalpark med et nasjonalparksenter i Østmarka og orientere Oslo bystyre om det fremtidige arbeidet.

Det nye byrådet i Oslo, som tiltrådte høsten 2015, hadde følgende som et av punktene i sin programerklæring:

Byrådet vil arbeide videre for å opprette nasjonalpark i Østmarka i samarbeid med staten og nabo-kommuner.

I Ski kommune er det en god del kommunalt eid skog som ville vært et verdifullt tilskudd til en nasjonalpark. I august 2015 ble det kjent at

Ski Ap hadde tatt følgende inn i valgprogrammet sitt: «Utrede mulighet for å etablere nasjonalpark i Østmarka.» Dette ga håp om at det kunne bli et flertall i Ski kommune. Etter kommunevalget høsten 2015 var det blitt politisk flertall både i Ski og Lørenskog kommune for å utrede spørsmålet om nasjonalpark, selv om saken ennå ikke var behandlet i kommunestyrene. Nå var det lys i tunnelen!

På slutten av 2015 (18. desember) ble den tidligere omtalte handlingsplanen lagt fram for Stortinget i form av en Stortingsmelding: *Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold*. Meldingen viste at en nasjonalpark i Østmarka

ville fylle en åpenbar mangel ved både skog- og nasjonalparkvernet. Behandlingen i Stortinget ble en fin anledning til å løfte fram nasjonalparksaken, og Østmarkas Venner ble invitert til å holde innlegg på høringen i Energi- og miljøkomiteen i april 2016. Flere av de nasjonale organisasjonene nevnte nasjonalparken i sine innlegg. Den var også omtalt i deres *33 forslag for naturen*.

I mars 2016 framsatte syv representanter fra SV, MDG, Ap og V et privat forslag (Dokument 8-forslag) om nasjonalparker. Forslaget skulle behandles i Stortinget høsten 2016 og hadde følgende innstilling:

Vinterstid er Griseputten nær Sandbakken bare en hvit flate. Men til våren vil vakre øyestikkere patruljere bredene, og noen vil komme og tenne sitt bål på det gamle stedet – nok en gang. Foto: Espen Bratlie.

Stortinget ber regjeringen starte et arbeid med utvidelse av nasjonalparkplanen fra 1993, blant annet med siktemål om å opprette nasjonalpark Østmarka og nasjonalpark Preikestolen, og legge sak fram for Stortinget om dette.

Oslo kommune ved byråd Lan Marie Nguyen Berg (MDG) inviterte de fire Akershus-kommunene til dialog i slutten av juni 2016, og etter sommerferien tok kommunene saken opp til behandling. I Ski ble det et knappest mulig flertall for utredning av nasjonalpark, og kommunen la store deler av den vakre kommuneskogen i utredningspotten. I løpet av høsten 2016 skulle alle de aktuelle kommunene på tur med Fylkesmannen i Oslo/Akershus til Stockholms store stolthet, nasjonalparken Tyresta. Hvis saken utviklet seg positivt i kommunene og på Stortinget utover høsten kunne det hende at Østmarkas Venner mot slutten av jubileumsåret fikk en utredning av nasjonalpark i «50-års gave» – men det visste vi ennå ikke da denne jubileumsboka gikk i trykken.

Hva innebærer verneformen nasjonalpark?

Naturmangfoldloven definerer en nasjonalpark slik i § 35:

Som nasjonalpark kan vernes større naturområder som inneholder særegne eller representative økosystemer eller landskap og som er uten tyngre naturinngrep.

I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta

verneformålet. Forskriften skal verne landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner mot utbygging, anlegg, forurensning og annen aktivitet som kan skade formålet med vernet, og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen. Ferdsel til fots i samsvar med frilufslovens regler er tillatt. Slik ferdsel kan bare begrenses eller forbys i avgrensede områder i en nasjonalpark, og bare dersom det er nødvendig for å bevare planter eller dyr, kulturminner eller geologiske forekomster.

Utkast til forvaltningsplan skal legges frem samtidig med vernevedtaket. Der det også er aktuelt med skjøtselsplan, skal den inngå i forvaltningsplanen.

Vi kan merke oss at en nasjonalpark skal «sikre en uforstyrret opplevelse av naturen». Her skal vi kunne hente livskvalitet ved å søke fred og ro, og å glede og undre oss over naturens skjønnhet og mangfold. Veier er det nok av i Marka om vi ønsker å følge dem, men veiløst og villmarkspreget skogslandskap er nå en sjeldenhet. I opplevelses- og rekreasjonssammenheng er det blitt en knapp ressurs. Med to universiteter i nærheten, Oslo og Ås, er det også klart at en nasjonalpark vil fungere som et verdifullt undervisnings- og forskningsområde. Den aktiviteten er for lengst i gang.

Altfor mange har gått glipp av skøytevandring på de lange vannene. Fra Børtervann. Foto: Henrik Strømstad.

Erstatningen ved nasjonalparkvern er god. Trær som ville blitt felt ved «konfirmasjonsalderen» får leve livet ut. Slik naturen tillater. Foto: Sverre M. Fjelstad.

Vi kan også merke oss at en nasjonalpark skal ha både en forvaltningsplan og en skjøtselsplan. Da er det mulig å skreddersy forvaltning og bruk til formålet. Noen nasjonalparker, som Børge-

fjell, skal være villmarksområder med minst mulig tilrettelegging. Utenfor Bodø har man «Barnas nasjonalpark» (Sjunkhatten) med noe tilrettelegging. Østmarka skal etter bystyrets

anmodning bli «en bynær og brukspreget nasjonalpark, der hovedformålet er ivaretagelse av naturverdier, rekreasjon og friluftsliv». Det betyr i praksis at nåværende bruk med preparering av skiløyper osv. fortsetter, men at naturverdier også skal ivaretas.

I denne saken har det vært, og er fremdeles, et sterkt behov for mer informasjon om verneverdier, verneform og muligheter. Særlig beklagelig er det at mange misforståelser har versert i ulike fora. En studentoppgave på Ås bekreftet at politikere i de fire nei-kommunene enten ikke hadde satt seg godt nok inn i saken, eller hadde feilaktige forestillinger om hva en nasjonalpark innebar. I april 2014 ble en fargerik og informativ brosjyre utarbeidet og spredt av Østmarkas Venner, både fysisk og elektronisk. I den hadde vi et kart som viste Oslos arealer og var tydelige på at det var arealer i offentlig eie vi primært ønsket å verne.

Mange verneverdier i Østmarka

De fleste nasjonalparkene ligger høyt til fjells eller langt mot nord. Selv over 50 år etter at vi fikk vår første nasjonalpark, Rondane i 1962, mangler vi en nasjonalpark i de lavereliggende, produktive skogsområdene på Østlandet. Til manges overraskelse ligger den siste muligheten i Østmarka. De andre delene av Osloområdet, og lavlandsskogene ellers, har for mange tynge inn- og utryddet til å kunne bli nasjonalpark – det er for sent.

Store deler av befolkningen i hovedstadsområdet bruker Østmarka, og bruken er økende. Naturverdiene her er ikke godt nok sikret, noe

Østmarkas Venner stadig blir minnet om. Planer om ulike inngrep dukker årlig opp, og markagrensa er under press. Markaloven tillater fortsatt skogsdrift og veibygging, og gir bare hjemmel til små, vernede flekker for friluftslivet. En eneste ny kraftledning, som kunne tenkes i fremtiden, vil være nok til å splitte det veiløse, villmarkspregete skogslandskapet. Med nasjonalparkstatus vil naturverdiene bli varig sikret. Her inne, i hjertet av Østmarka, vil innbyggerne i hovedstaden kunne oppleve dyre- og planteliv og drive friluftsliv i et lite berørt skogsområde.

Det aktuelle skogsområdet er en spennende mosaikk av skog, myr, vann og bekker. Her er det gammel barskog med skjegglav, myrer med orkideer, og hule trær med spetter og ugler. Her spiller tiuren mellom gamle furuer, og orrhaneleiken går på vårsnøen i myrdragene. Her kan du utforske bortgjemte kløfter, idylliske skogstjern eller snirklete bekkefar. Kanskje søker du opp på en av de mange furukollene og lar roen og ettertanken innhente deg, mens skogslandet brer seg ut foran deg. Er du heldig, får du øye på fiskeørnens flotte silhuett. Kanskje søker du en fredelig teltplass ved et bortgjemt fiskevann? Og oppdager beveren i arbeid en tidlig morgen? Eller du kan gå på oppdagelsesferd etter merkelige sopper eller moser i skogbunnen. Her inne er det også stillhet – et knapphetsgode som etterspørres av dagens travle mennesker.

Det er «utilgjengeligheten» for moderne skogbruk som gjør at de indre delene av Østmarka er blitt liggende som et stille skogslandskap – nær landets største befolkningssentrum. Her er

«Fiskeørnreir i Østmarka». Oljemaleri av billedkunstner Magne Håland. Originalstørrelse 1,0 x 1,4 m. Landskapsinntrykk fra forskjellige deler av Østmarka.

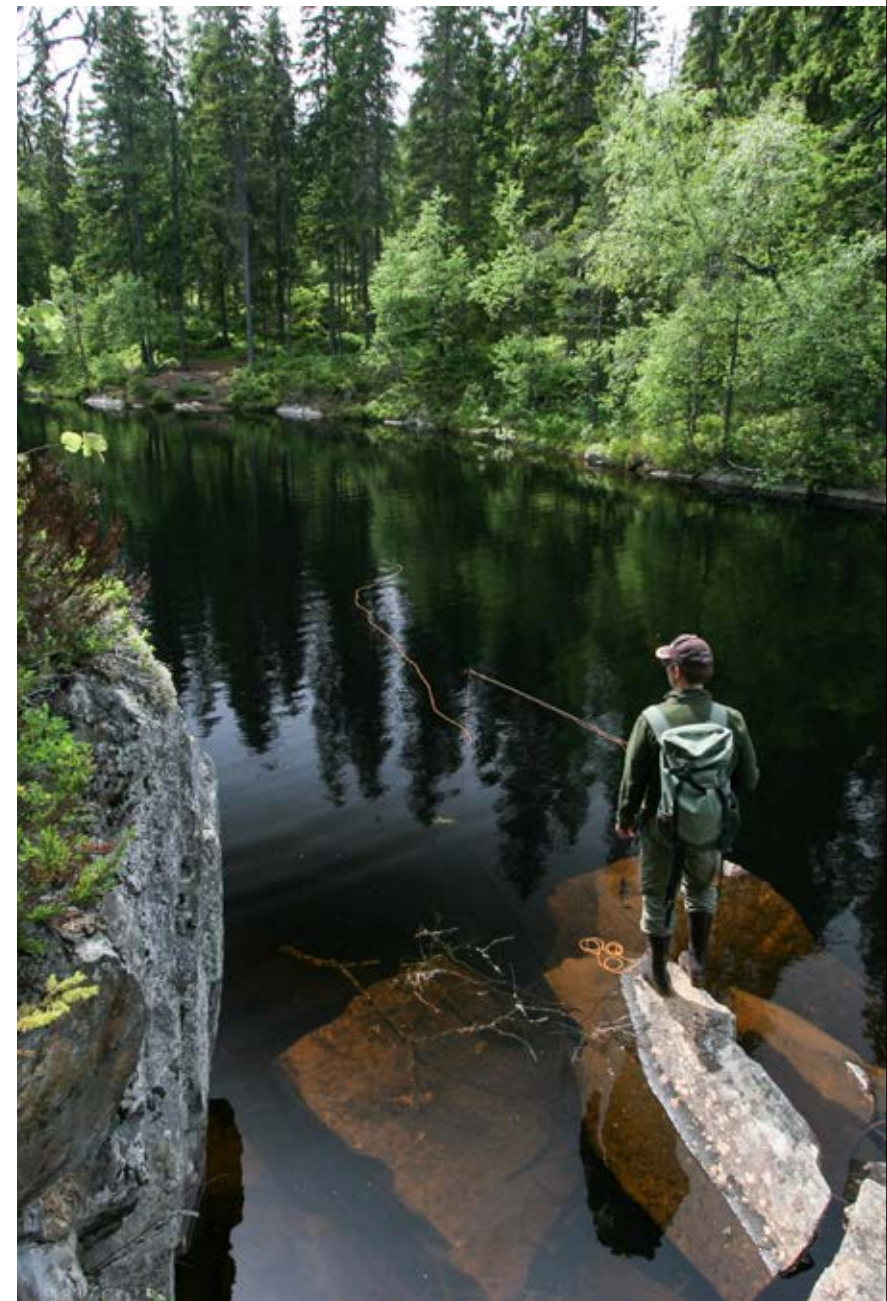

Finnes det noe mykere – og stillere – å gå på? Foto: Sverre M. Fjelstad.

mye gammelskog. Terrenget er gjennomskåret av nord-syd-gående daler med opp til 350 meter høye rygger mellom. Alle som har prøvd å bevege seg øst-vest i dette landskapet, sommer som vinter, opplever dette spennet i topografien.

Og så alle vannene! Fine til å padle på eller til å gli over på is eller snø. Men til fots om sommeren: Det kan ta timer å krongle seg rundt dem. Likevel, det finnes stier som bringer deg langt av gårde om du vil. Og skiløyper som elegant krysser vann og myrer som ellers er utilgjengelige. De fleste besøkende følger merkede stier og skiløyper, og utfarten kan være stor i helgene. Men området er stort nok til at den som søker skogens ro, eller vil lete opp en moltemyr eller et nytt soppsted, kan trå ut til siden og gå på egen oppdagelsesferd.

Innen den delen av forslaget som berører kommuneskogene i Ski og Oslo er det kartlagt nærmere 30 «viktige naturtyper». Omtrent halvparten av disse består av gammel barskog, for eksempel på Kjerringhøgda (med branntårnet), Mellomåsen, Grasåsen og området øst for det lange Svartoren-vannet. Ved Skjelbreia finnes rik sumpskog, og Vesle Tonekollen har rik blandingsskog. Gammel løvskog finner du for eksempel på Mortåsen og Nordbyåsen. Området har flere intakte lavlandsmyrer. Den største er Skogsmåsan, som ligger fredelig for seg selv, litt høyt i terrenget. Skiløypa over den avsides myrmosaikken er en favoritt for mange. I flere av de nord-syd-gående kløftene er det bergvegger, som i Vinholdalen. Litt kulturmark finnes til og med, som beitemarka ved Vangen skistue og Mellom- og Nersaga.

Fluefiske i Svartoren, Ski kommune. Foto: Henrik Strømstad.

En «gammeldags» blomstereng er et vakkert syn. Her er vi ved Øvresaga, Turistforeningens ubetjente hytte i Rausjøgrenda. Foto: Espen Bratlie.

Vangen skistue er et populært skimål!
Foto: Espen Bratlie.

Vangen, som eies av Skiforeningen, samt Skjelbreia og DNT-hytta Øvresaga, ligger alle sentralt i nasjonalparkforslaget. Det går veier dit, og noen få andre veier finnes. Likeledes noen min-

dre strømledninger. Disse inngrepene bør ikke være til hinder for å opprette en nasjonalpark. Her inne er formålet å redde et temmelig intakt skogslandskap som et verdifullt rekreasjonsom-

råde, og som et naturdokument for Østlandets lavereliggende skogsområder.

Det aktuelle området ligger vest for og inntil Østmarka naturreservat på 18 kvadratkilometer. Med Oslos areal blir det til sammen et vernet areal på over 40 kvadratkilometer. Siden Ski kommune ønsker å utrede og legge deler av kommuneskogen i potten, kan det samlede vernet skogsområdet bli på omlag 50 kvadratkilometer. Reservatet vil bli opprettholdt med dagens bestemmelser, og nasjonalparken får mildere bestemmelser. Dette blir en *brukspark* hvor nåværende bruk fortsetter, herunder preparering av skiløyper. Det gis full erstatning ved opprettelse av nasjonalpark.

De indre delene av Østmarka er så lite berørt av tekniske inngrep at de bør kunne fylle lovens krav. Her finner vi da også det største inngrepsfrie naturområdet innen Oslo, Akershus, Østfold og Vestfold, samt sørlige Hedmark og Oppland.

Indre Østmarka inneholder derfor det mest verdifulle «villmarksområdet» i fire av fylkene. Her er det også stillhet – et gode som etterspørres av dagens travle mennesker. Regjeringen har satt seg som mål «å sikre at *attværende naturområde med urørt preg blir tekne vare på*». I skogvernet er det stor mangel på lavereliggende, produktiv barskog, og ikke minst på store verneområder. Et stort vernet areal vil bevare det rike dyrelivet, det vil tåle lokale skogbranner eller stormfelling, og det vil tåle slitasjen fra alle som besøker området for å hente nytt overskudd i hverdagen.

Vår gave til framtiden

Forslaget om nasjonalpark har nå bred støtte blant naturvern- og friluftslivsorganisasjoner, flere partier på Stortinget og i flere av Østmarka-kommunene. Det viser at saken har stor støtte i samfunnet. Det er nå fem år siden tanken om en nasjonalpark ble født på ny, og det er på tide at saken føres i havn. Det vil være vår gave til framtiden.

Hilsen fra Greenpeace

Gratulerer med dagen!
Bevaring av store sammenhengende områder er avgjørende for framtidens naturvern, både til havs, til fjells og i skogen. Østmarka er et fantastisk, eventyrlig og spennende naturområde som verdsettes av mange mennesker som nærmiljøområde og samtidig huser et imponerende mangfold av andre arter, fra gaupe til kongeørn og spennende lav.

Tusen takk for innsatsen så langt med arbeidet for enkelt friluftsliv i vakker natur og lykke til videre med Nasjonalpark. Norge trenger mer og større langsiktig vern av sammenhengende naturområder, både til lands og til havs.

Truls Gulowsen, Greenpeace

Hilsen fra Naturvernforbundet i Ski

Her kommer en liten hilsen til alle Østmarkas Venner fra Naturvernforbundet i Ski. Vi som holder til helt syd i Oslomarka er imponert over det store engasjementet til Markas beste Østmarkas Venner har representert gjennom femti år. Der har vi i Ski og Follo noe å lære av og strebe etter for våre markaoråder. Hell og lykke ønskes

dere videre inn i de neste femti år og ikke minst lykke til med det viktige arbeidet med å få etablert en nasjonalpark i Østmarka.

Stein Kristian Martinsen,
Naturvernforbundet i Ski